

Милорад Панић

Радости и стрепње казивања

**„Може ли се негде по
бећи од себе?“**

**Р. Зуковић: Баштина
(поема)**

Посебан је доживљај писати о стваралаштву живота уметника, од њега тражити и добијати објашњења о оном величанственом покрету и кретању сећања, мисли и емоције, о широком и мирном, или узаврелом и силовитом преливању читавог тога комплекса у реч, речи, које носе у себи мир и немир, снагу и крепкост онога што му је претходило... Присутност писца омогућује и да се упореде личне импресије и тумачења са оним што он о својој поруци мисли. Стварно и без емфазе рече но, ово је велико задовољство.

Повод свему је књига приповедака Радомана Зуковића „Скривена крила“. Већ од почетка уочи се смиреност драматике, карактеристична за драме Чехова. Нема много збивања, нема много интеррелација—али је драматика у свему и све повезује, свуда присутна и разноврсна. И бол је ту. И он све прожима, видљив је, наслућује се пратилац и сенка радости. Бит живота. Јавља се одмалена и прераста у снажнији и јачи, замгли мисао и срце (Из бекства у бекство). И тако бол ствара драматику, драма је мајка болу.

Садржина ових приповедака су једноставни догађаји из свакодневице: око њих су изаткане нити догађања, удахнут им

склад обичног, али и неумитног: ишчекивања маштовитог дејства да у „густој тајновитој трави“ израсту крила коју што је донео тетку која обожава свог нећака, избезумљеност мајке због смрти јединог сина, тугу детета због нереалности снова...

Психофизиологија казује да неразвијеност или недостатак једног осетног подручја може бити замењена функционисањем друге регије. Ови подаци представљају само агенс да се искаже песник, његова схватања и сећања, радости и патње... „прошлост, којој се враћамо...“ и... будућност од које вазда нешто очекујемо“ (поговор Скривеним крилима). И тако је израсла приповетка Вид без очију: слеп од рођења ипак види свет и креће се њиме замисљајући да има пса водича. Ослушнимо неку од партитура ове оркестрације:

„Мој је свет, свакако, у погледама мога пса: он ми га подари је, али га понекад гаси у мени и преда мном. Можда је то и по требно. Можда је то храна и његова и мога вида.“ „... Дан га си своја светла, ливада склапа очи, мириси скупљају тамне прсте, круг мрака се затвара око нас и у нама.“ И слепац проживљује свој живот, и хука речи исказује његове немиле, и живот у целини налази се у њему и око њега.

Код Зуковића са извесним упориштем у Фројду, исти сан

сањају вереници: Мушкарац се нерадо одлучује на женидбу, његова одуговлачења доводе до адекватних снова. Али, колебања младића се очитују још и пре — он промашује и крај и улицу где станује његова вереница. Фројдово „подсвесно“ додирује „свесним“ (Неодлучна одлука). Али читав тај сустав на зире се још од почетка; вереник веридбу и жели и не жели, истовремено је и убрзава и koči. Типичан систем понашања осећајног интелектуалца, сукоб мотива код за то предиспонираних особа. Овде је раскидано ткиво доживљавања изречено адекватним реченичким, лексичким и стилистичким материјалом. А онда — вереничка свађа! Логичан след., абреаговање тако често поприма овај облик. прича је препуна веритабилности, кристалне снаге и једноставне истине: у узбуђењу, људи траже и најмање узроке да сва ле терет сукоба емоција.

Симболика ове књиге лежи и у редоследу казивања. Најпре, то су догађаји и доживљаји из детињства — а оно, у сећањима увек изгледа дуже но што је сте, и зато су најбројније приповетке из овог периода. Долази затим зрелост, њен врхунац — и одлазак, тих и неупадљив. Један живот. Изузетност ноћног излета, између осталог, лежи и у необичности фабуле: двоје супружника бивају иритирани најпре маштом и погрешним тумачењем, а онда стварношћу која је уследила за нереалношћу. Ови моменти и догађаји тако су блиски животу и живљењу уопште. Отуда и присност и блискост ове књиге — једноставним поступцима исказује једноставне ствари из једноставног живота. Али, све то са пуно уметничке снаге. Велики помоћник и носилац једне од главних улога је језик приповедања.

Између лексичког материјала (називамо то речи) и нелексичког (тј. не — речи) постоји благи антагонизам у смислу допуњавања. Обема овим компонентама аутор изражава своје ставове и доживљавања, полете и тихи ход мисли. Јасно се издваја овај распоред: у описима дома

нира вербални супстрат, у дијалозима стилистички Шта је тиме постигнуто, шта се изражава, дочарава, нуди и даје? Најпре, тиха драма избија из изузетности ситуације, из сећања или предсећања. Лиризам стоји пред вратима и чека миг — и широки замахом разлива се коњица речи. А када се дође до наглашавања и наглашености збивања, речи замиру и уступе место не — речи; код Зуковића је то увек у дијалогу. Дијалог уопште овде заузима посебно место; то су теснаци кроз које мора проћи снага израза. Речи не замиру (ово је значајно — није то емотивни шок, па да се до речи не може доћи), већ се све то баш може рећи и из рећи применом стилистичког поступка. Реч и не — реч су дакле у алтернацији.

Ако читав састав дела, тј. оно само (у овом случају: литерарни текст) говори о сећању и у односи помешаној са сетом које то сећање ствара онда име тог дела не треба да садржи тај моменат он је видљив из самог ткива тога дела јер је у њему садржан. А Зуковић је баш ту погрешно: називи појединих приповедака нису добро изабрани, дакле нису добри. Тако, садржају приче Трезор би много више одговарао други назив. На пример, Огледало би било много функционалније име. Затим, Неодлучној одлуци би више одговарало Воз. Ни име се дакле не може олако дати — и ту постоји избор. Постоји још по неко слабо место. Када је описивао понашање коња, аутору се промакла једна директна сувишност (Скривена крила): „Јабучило... фркну на нос“. Плеоназму овде нема оправдања. Сувишан је и разговор (у истој причи) о томе да ли мали јунак једе довољно или не, сасвим се могло проћи и без њега.

Углавном ово је прилично вредна књига. Најзначајнија су јој уметничка обележја: јасноћа и озбиљност. Поговор књизи садржи извесне ставове аутора његове стрепње и наде. Књига и њен писац, књига и човек, бивају експонирани и објашњени. Зуковић је то успео учинити на одговарајући начин.